

Inspektion av Åklagarmyndigheten, Västerorts åklagarkammare i Stockholm, den 29 och 30 maj 2024

Inledning

Inriktningen för inspektionen var att granska jourverksamheten vid Västerorts åklagarkammare i Stockholm.

Inför inspektionen hade JO begärt in handlingar i form av anvisningar och rutindokument. Under inspektionen granskades knappt 70 beslut om anhållande, varav 20 avsåg anhållande i frånvaro, och cirka 50 beslut om husrannsakan. Samtliga beslut hade fattats i tiden före den 18 april 2024 av en åklagare vid Västerorts åklagarkammare under natt- och helgjour (dvs. utom kontorstid) eller under dagjour (dvs. under kontorstid).

I samband med inspektionen gjorde JO och hans medarbetare i studiesyfte ett besök på City åklagarkammare i Stockholm och närvarade under en del av ett jourpass på kvällstid.

Information från företrädare för åklagarkammaren och jourområdets funktionsansvariga

Västerorts åklagarkammare tillhör åklagarområde Stockholm. Vid kammaren arbetar drygt 70 personer, varav omkring 40 är åklagare. De senaste åren har många nya åklagare rekryterats till kammaren. En stor utmaning är att behålla erfarna åklagare.

Åklagarna är indelade i team utifrån ärendetyper; ett allmänt team, ett relations- och sexualbrottsteam, ett barn- och ungdomsteam och ett mängdbrottsteam. Inom åklagarområdet finns även ett särskilt områdesteam för mängdbrott som en av kammarens vice chefsåklagare ansvarar för.

Åklagarkammarens kansli tar emot nya ärenden digitalt från Polismyndigheten och fördelar sedan dessa på särskilda lottningsrotlar. Därefter fördelar någon av de vice chefsåklagarna ärendena till andra åklagare för handläggning. Nya ärenden från jouden som innehåller tvångsmedel granskas och fördelas av den

som för dagen är operativ chef, vilket kan vara antingen kammarchefen eller någon av de vice chefsåklagarna.

För natt- och helgjour tillhör Västerorts åklagarkammare jourområde Stockholm. Jourområdet omfattar de åklagarkammare som finns i Stockholms och Gotlands län förutom Riksenheten för säkerhetsmål och Särskilda åklagarkammaren. Chefsåklagaren vid City åklagarkammare i Stockholm är funktionsansvarig för frågor angående jourverksamheten. En kvalificerad handläggare biträder denne med administrativt stöd.

Natt- och helgjouren inom jourområdet bedrivs i huvudsak från för ändamålet utrustade tjänsterum. För att tjänstgöra som jouråklagare behöver åklagaren som lägst vara kammaråklagare. Innan åklagaren har sin första natt- eller helgjour måste han eller hon gå en särskild jourutbildning.

En av de största utmaningarna i jourverksamheten är att den lagstiftning som kan bli aktuell att tillämpa, exempelvis vad gäller hemliga tvångsmedel, har blivit allt mer omfattande. Det ställer stora krav på jouråklagarna.

Under natt- och helgjour skickar Polismyndigheten i regel nya ärenden digitalt vilka plockas upp av jouråklagaren i myndighetens ärendehanteringssystem (s.k. e-lottning). Ärendena innehåller då ofta endast en anmälan och en bilaga med personuppgifter. Jouråklagaren får ärendet föredraget för sig muntligen och tar inte del av några skriftliga utredningshandlingar som skickats från polisen, annat än i undantagsfall.

Det finns ett kösystem för polisens telefonsamtal till jouråklagare under natt- och helgjour. Om polisen inte kommit fram till den jouråklagare de söker inom en halvtimme kopplas samtalet vidare till en annan jouråklagare. Några uppgifter om snittväntetid finns inte.

På åklagarkammaren finns ett system med dagjour. Enligt ett internt rutindokument ska en dagjouråklagare finnas tillgänglig varje vardag under kontorstid. Dagjouråklagarens uppgift är bl.a. att handlägga ärenden med nya frihetsberövanden som anmäls från Polismyndigheten och att hantera akuta frågor i ärenden vid ordinarie åklagares frånvaro. Även kammarens assistentåklagare är indelade på dagjouren.

Beslut om tvångsmedel som fattas av en jouråklagare innehåller vanligtvis mer anteckningar än motsvarande beslut som fattas av ordinarie undersökningsledare. Anledningen till att det dokumenteras mer i jourärenden är att sådana i regel kommer att lämnas över till en annan åklagare.

Iakttagelser och uttalanden av JO Per Lennerbrant

Åklagarkammarens företrädare och övriga medarbetare var välkomnande och gav en tydlig bild av förutsättningarna för jourverksamheten och de utmaningar som finns. Utifrån den redogörelse som lämnades, och mina iakttagelser under

inspektionen, kunde jag inte notera några strukturella brister. Mitt samlade intryck är i stället att jourverksamheten fungerar väl. I det följande redovisas iakttagelser och mina uttalanden när det gäller de beslut som granskades.

Beslut om anhållande

Rättsliga utgångspunkter

Om det finns skäl att häkta någon, får han eller hon anhållas i avvaktan på rättens prövning av häktningsfrågan (se 24 kap. 6 § första stycket rättegångsbalken, RB). Häktning kräver enligt huvudregeln sannolika skäl för misstanke om ett brott för vilket fängelse i ett år eller mer ingår i straffskalan. Det ska också finnas en risk för att den misstänkte avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff, undanröjer bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning eller fortsätter sin brottsliga verksamhet (de s.k. särskilda häktningsskälen). Om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år och sex månader, ska häktning ske, om det inte är uppenbart att skäl till häktning saknas. Under vissa förhållanden får den misstänkte häktas oberoende av brottets beskaffenhet. (Se 24 kap. 1 och 2 §§ RB.)

I andra stycket i 24 kap. 6 § RB regleras förutsättningarna för ett s.k. utredningsanhållande. För ett sådant anhållande krävs att någon är skäligen misstänkt och att det inte finns fulla skäl till häktning men att det är av synnerlig vikt att den misstänkte tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning.

För all användning av tvångsmedel gäller den s.k. proportionalitetsprincipen. Den innebär att ett straffprocessuellt tvångsmedel får användas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

I ett beslut om anhållande ska anges det brott som misstanken avser och grunden för anhållandet (se 24 kap. 6 § tredje stycket RB). Beslut om tvångsmedel ska dokumenteras på ett fullständigt och korrekt sätt. Den som har anhållits har rätt att ta del av de omständigheter som lagts till grund för beslutet om anhållande (se 24 kap. 9 a § RB). Om dokumentationen är bristfällig försvåras eller omöjliggörs en kontroll i efterhand av om det fanns förutsättningar för åtgärden och om den var ändamålsenlig och proportionerlig. En bristfällig dokumentation försämrar också möjligheterna för den misstänkte att kunna ta del av de omständigheter som lagts till grund för beslutet.

Iakttagelser och uttalanden

I de granskade anhållningsbesluten framgick i samtliga fall det brott som misstanken avsett och vilka de särskilda häktningsskälen var. I majoriteten av de granskade besluten fanns relativt detaljerade anteckningar om vilka uppgifter som den föredragande polisen lämnat vid telefonsamtalet med jouråklagaren. Generellt sett gick det av den samlade dokumentationen i ärendena att sluta sig till att anhållandet varit lagligen grundat.

Jag kunde dock notera fall där åklagaren inte preciserat vad av det som antecknats från samtalet med polisen, som lagts till grund för anhållandet. Jag kunde också notera att underlaget avseende de särskilda häktningsskäl i regel inte var lika fylligt som det som redovisats till grund för brottsmisstanken.

I ett par beslut om anhållande i frånvaro saknades det helt anteckningar från vad som kommit fram vid en eventuell föredragning av polisen och vilka omständigheter som legat till grund för besluten. Därmed fanns det inte förutsättningar för mig att bedöma varken grunden för åtgärden eller dess proportionalitet. En sådan bristande dokumentation är naturligtvis inte godtagbar.

I fråga om proportionaliteten saknades det oftast dokumentation om vilka överväganden som åklagaren gjort. Några beslut om utredningsanhållande granskades inte. I min övriga tillsynsverksamhet har jag dock noterat att åklagare generellt sett inte dokumenterar sina överväganden om varför det är av synnerlig vikt att den misstänkte tas i förvar i dessa fall.

Jag såg emellertid också exempel på anhållningsbeslut som dokumenterats på ett mer utförligt sätt vad gäller de omständigheter som legat till grund för brottsmisstanken och vad som gjort att ett eller flera av de särskilda häktningsskäl bedömts föreligga. Ett sådant exempel, där fråga var om anhållande i frånvaro, framgår nedan. Uppgifter om bl.a. tidpunkter, personer och platser har utelämnats.

Samtal från polisen ... om en upptagen anmälan om grov kvinnofridskränkning. Brottet begåtts i parets gemensamma bostad (förutom en ringa misshandel som ska skett på ...). Målsäganden och misstänkt lever ihop sedan flera år. Gifte sig i ... Mannen åkt till ... i måndags ... Målsäganden åkt till väninna (natten till idag) för mått dåligt. Väninnan ska ha ringt polisen under natten. Målsäganden då inte villig att höras direkt (trött). De kommer överens om att polisen ska komma till parets gemensamma bostad idag ... Polisen håller målsägandeförhör. Målsäganden specificerar fem händelser/misshandlar under perioden ... Polisen får uppfattningen att det finns fler händelser ... och när polisen ... frågar närmare vill hon inte berätta mer om det idag.

Målsäganden visat bilder på skador från hennes mobiltelefon: svullet pekfinger och blåmärke på låret ... och skada i panna från ... Polisen också dokumenterat synliga skador på målsäganden: svullet finger, blåmärke på låret och ärr samt brännmärke ...

Grund för anhållande: målsägandens uppgifter i kombination med polisens iakttagelser och dokumenterade skador.

Kollusionsfara: målsäganden och misstänkt bor ihop och misstänkt endast på tillfälligt besök i ... Förväntas komma hem därefter.

Recidiv: målsäganden berättar om flera händelser

Flyktfara: Misstänkt medborgare i ... och har släkt där

Vid granskningen kunde jag alltså notera att det skilde sig åt hur utförligt åklagaren hade dokumenterat vilka överväganden som legat till grund för anhållningsbeslutet. Jag kommer i ett särskilt ärende att inleda en granskning av

vilka krav som bör ställas på dokumentationen av ett anhållningsbeslut och gör därför inga ytterligare uttalanden om det här.

I övrigt kunde jag konstatera att anhållningsbesluten i samtliga av de granskade ärendena hade fattats skyndsamt efter anmälan från polisen och att den misstänkte hade underrättats om brottsmisstanken och grunden för anhållandet.

Avslutningsvis noterade jag att det ofta tog lång tid innan polisen anmälde gripandet till åklagaren enligt 24 kap. 8 § första och andra styckena RB. Den saken kan jag få anledning att återkomma till i min tillsyn över Polismyndigheten.

Beslut om husrannsakan

Rättsliga utgångspunkter

En husrannsakan får göras hos den som är skäligen misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa, bl.a. för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredningen av brottet. Hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får husrannsakan företas t.ex. om brottet har begåtts hos honom eller henne eller om den misstänkte gripits där. (Se 28 kap. 1 § första och andra styckena RB.)

För eftersökande av bl.a. den som ska gripas, anhållas eller häktas får husrannsakan företas hos honom eller henne, eller hos någon annan om det finns synnerlig anledning att anta att den sökte uppehåller sig där (se 28 kap. 2 § RB).

Beslut om husrannsakan får fattas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse (se 28 kap. 3 a § RB). För husrannsakan anges särskilt att en sådan inte får orsaka olägenhet eller skada utöver vad som är oundgängligen nödvändigt (se 28 kap. 6 § första stycket RB). Husrannsakan får vidare inte utan särskilda skäl verkställas mellan kl. 21 och 06 (se 28 kap. 6 § tredje stycket RB).

Som framgått ska ett beslut om tvångsmedel dokumenteras på ett fullständigt och korrekt sätt. Även av ett beslut om husrannsakan bör det därför tydligt framgå vilka omständigheter som beslutet grundar sig på.

lakttagelser och uttalanden

I de granskade besluten redovisades i samtliga fall både den brottsmisstanke som föranlett åtgärden och syftet med densamma. Omständigheterna till grund för husrannsakan angavs dock sällan i själva beslutet, men gick i regel att läsa sig till vid en genomgång av andra handlingar i ärendet. I det stora flertalet av de granskade ärendena fanns det därmed underlag för att kunna bedöma om det funnits lagstöd för åtgärden. Jag fann i dessa fall ingen anledning att ifrågasätta besluten om husrannsakan.

Min granskning hade dock underlättats om omständigheterna till grund för husrannsakan tydligare hade redovisats i beslutet eller åtminstone framgått genom en hänvisning till t.ex. andra anteckningar i ärendet. Jag noterade även att tillämpligt lagrum inte angavs i besluten. Den främsta anledningen till det är sannolikt att det inte finns något särskilt fält i ärendehanteringssystemet för åklagaren att notera detta i. Det skulle enligt min mening vara bra om åklagaren enkelt kunde ange vilket lagrum som åberopas.

I några av de granskade besluten var dokumentationen inte tillräcklig för att jag skulle kunna göra någon bedömning av grunden för åtgärden eller om den varit proportionerlig. Det är naturligtvis inte godtagbart.

Avseende en husrannsakan som beslutats sent på kvällen och som verkstälts nattetid kunde jag notera att det saknades en dokumenterad bedömning av varför det fanns särskilda skäl att genomföra åtgärden vid den tidpunkten. Vidare kunde det i ett par beslut om husrannsakan hos annan än den misstänkte av dokumentationen inte utläsas varför det fanns förutsättningar för det. Sådana överväganden bör naturligtvis framgå.

Ärendet avslutas.

Protokollförare vid inspektionen var Lovisa Johansson.

Uttalandena har gjorts den 13 september 2024 av JO Per Lennerbrant.
Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.